

(Əvvəli ötən sayda)

Cəsurluq dərsi. Ləyaqət dərsi. Sədaqət dərsi. Tale dərsi. Tənhalıq dərsi. Bizim xalqlardan hansında bu cür məhəbbət qəhrəmanı var: cəsur və ləyaqətli, aşiq və sarsılmaz, uzaqqören və sevimli! Axı Tatyananın kəskin cavablarında zərre qəder də hiyləgərlik yoxdur. Buna görə də Onegin “ıldırım vurmuş kimi” dayanır.

Onu işarələmək və aqlını başından almaq, alqatmaq, o skamyada tapdalamaq, torpağı həmin zalın parketi ilə müqayisə etmək üçün bütün dəlillər əlində idi, lakin o, bütün bunları bircə dəfəyə etdi: Mən sizi sevirəm (gizlətmək nəyə lazımdır?).

Gizlətmək nəyə lazımdır? Şənlənmək üçün! Bəs şənlənmək nə üçündür? Bax, bu suala isə yenə də zalın ovsunlanan dairəsində dayanan, o zamanlar gərəksiz olan, bu gün arzu edilən, həm o zaman, həm indi sevən amma sevilən olmağı bacarmayan - Tatyananın, həqiqətən də, cavabı yoxdu.

Bütün dəlillər qadının əlində idi, amma o, oyun oynamadı.

Hə, qızlar, hə, etiraf edin, daha sonra fəxri fərman alanlara ərə gedin, daha sonra isə onların etirafını dinləyin və

edilmiş, zəkali oğlanlar oxuyan məktəblilər üçün dərc olunmuş Puşkin ...

Kitabı sevmədim, bu başqa Puşkin idi, burada Qaraçılar da başqa idi, Ali-kosuz, Zəmfirasız, bircə ayı ilə. Bu aşkara çıxan gizli məhəbbət idi.

*Tanrı quşa nə qayğı
Nə də ki, əmək verir.
Zəhmətiylə də qurmur
uzun ömürlü yuvanı.*

Bəs o, nə edir axı? Bəs yuvanı quran kimdir? Həm də ququ quşundan başqa elə quşlar varmı ki, quş deyil, quşa baxandır? Aydın görünür ki, bu şeirlər kəpənək haqqında yazılıb.

Bax, poetik nəğmənin gücü budur - artıq yüz ildən çoxdur bu quşu yoxlamaq, deyəsən, heç kimin ağına gəlməyib, ən azından o zaman altı yaşı olan mənim. İndiki deyilişlə də belədir. Bu quş poetik azadlıqdır.

“Qışdır. Kəndli fərəhlənir”. Puşkinin kitabının ikinci səhifəsindəki şeirini mən orta həddə sevirəm, (şeiri sevirəm axı!) məsələn, Avqusta İvanovnanı sevdiiyim kimi. Necə ki, Rıqaya getməsi düşüncəsi adamı qorxutmur. Hər şey çox oxşar idi “Tulupda, qırmızı kəmərdə” şeiri də - bu Andryuşadı. “Fərəhli kəndli” qapıçıdı, odun kirşəsi isə -

Yox, kiçik povestdi. - Hə, onda mən oxuyası olmadım.

Güman ki, Andryuşanın kitabı qalın idi. O, qızarmış nəvə və baba ilə, qızdırmalı ana ilə, nəfəsini uşağın sinəsinə və bu uşağa olan bütün sevgiyə verən və zarafatçı gənc atanın tutduğu vedrələr dolu balıqla və “Sən yenə də oyaqsan?” sualı ilə, həm də Nikolenko və Rusiyanın bütün lirik şairləri ilə bərabər böyümüşdü.

Andryuşanın kitabını mən həmin dəqiqə zəbt etdim. O, oxumağı sevmirdi, hətta zəhləsi gedirdi. Burada isə təkcə oxumaq yox, həm də öyrətmək, köçürmək və öz sözlərlə şərh yazmaq lazım idi. Mənim üçün uşaq ədəbiyyatı kitabı sadəcə sevgi idi. Anam qadağa qoymurdu, yeddi yaşım vardı - kitabda isə yaşımaya uyğun olmayan heç nə yox idi. Uşaq üçün olan bütün ədəbiyyat yaşına uyğun deyildi, çünki hər kəs (tanımadığı və tanıya da bilmədiyi) əşyalardan danışır. Məsələn,

*Ay və ulduzların altında
Kim gedir at üstündə?*

(cavabında Andryuşa anaya: Mən hardan bilim axı?)

yazdığı donos var.

Bu, mənim tarixlə ilk tanışlığım idi və bu zalımlıq ilk tarixi hadisə idi.

Amma çar zalımla da mənim daha başqa ədəbi “görüşüm” olmuşdu: “O kimdi” yenə anam Andryuşaya - Hə, Andryuşa, o kim idi? Və Andryuşa yenidən səmimi, kədərli və hətta utancaq halda - Mən hardan bilim? (Şeir dünyası qərībədir, yaşlılar soruşur, uşaqlar cavab verir)

- Bəs sən, Musya? O kim idi? - Nəhəng - Nə üçün, Nəhəng? - Çünki o, dərhal hər şeyi təmir etdi. - Bəs bu, nə deməkdir? Pyotrun xoşbəxtliyi üçün - Bilmirəm - Pyotr nə deməkdir? (Başında Pyotr sözündən başqa heç nə yoxdu? Sən bilmirsən Pyotr nə deməkdir? - Yox - Andryuşa bəs sən? - Bilirəm. Andryuşanın velosipedi, Andryuşanın kirşəsi... - Bəsdir, bəsdir. Bəs Pyotr başa düşürsən? Xoşbəxtlik başa düşürsən? (susuram). Başa düşürsən? - Başa düşürəm. Xoşbəxtlik odur ki, biz gəzintidən gəldiyimiz zaman birdən babam da gəlir və mən çarpayıda tapdığım... - Bəsdir. Pyotrun xoşbəxtliyi uğrunda, demək Pyotrun xoşbəxtliyi. Bəs bu Pyotr kimdi? Kimdi o? - Möcüzəli qonaq.

*“Möcüzəli qonağın gətirdiyi
Həmin o yola baxın”*

Bəs bu möcüzəli qonağın adı nədir? - Mən, cəsarətsiz halda: - Bəlkə, Pyotr? - Axır ki, Şükür Allaha! (Qəfildən şübhə ilə soruşur) Pyotr çoxdur axı. Bəs bu hansı Pyotrdur? Və cavabda məyuscasına - Bu həmin Pyotrdur - deyirəm.

*Zalim Getmana yazılan donos
Koçubeydən, Çar Pyotra*

- Başa düşdün? Əlbəttə ki. Amma təəssüf. Təzəcə kim olduğu aydınlaşan Pyotr yenidən həmin kədərlə parıldayan ayılı-ulduzlu kazak papağı taxan ən pisi isə bu qoca üçün qayıq təmir edən Pyotrdur. San ki xeyirxah iş görmüşdü. Həmin Zalım - Koçubey və Getman imiş. Və yenidən nəhəng gövdə ilə ayağa durdu! Sual işarəsi: Kim? Pyotrdusa onda həmişəlik...

Tərsi də mümkündür: Şeirlərdə sual verən kimi Pyotra qarşı şübhə yaranır.

*Peterburq şəhərindəki
Atəş və səslər nə üçün?*

Cavab: Aydındı, Pyotra görə! Amma görsən o, məhz hansı əməli törədib. Çünki -Yekaterina doğdumu?

*Ad gündüzmü bu gün
Möcüzəli pəhləvanın.
Ey qara qaşlı qadın?*

“Doğmaq” sözünü başa düşmürdüm, başa düşdüyüm ancaq “doğuldu” sözü idi, Pyotrun arvadı Yekaterina haqqında heç vaxt heç nə eşitməmişdim. Möcüzə yaradan isə Nikolay Çudotvorits idi, yəni arvadı olmayan qoca və müqəddəs şəxs, şeirlərdə isə yazılır - “Ailəli sehrkar”.

Aman Allah, bu qədər mənasız və yalan ip uclarından sonra nəhayət ki, yüngülləşdim, bundan məmnunam!

*Elə ona görə də
Peterburq şəhərində
Səs-küy və guruh var*

Nəhayət, indi körpəliyimin Puşkininin arxasınca qarış-qarış gedərkən görürəm ki, Puşkin sual verdişini çox sevib: - atəş və qışqırıq nə üçün? - Kimdir o? - Kim ulduzlar və ay olanda gələr? - Qaradağlılar nədir? Və sairə. Əgər o zamanlar mən onun, həqiqətən, heç nə bilmədiyinə bütünlüklə inansaydım, yəni hətta məndən - uşağdan bunu soruşursa, düşünə bilərdim ki, demək, şair bütün başqa insanlar içərisində heç nə bilməyən yeganə insandır. Amma acıqlı uşaq hiss edirdi ki, o məni güdür. Və heç bir təlqinə inanmadan mən hər şeyi təsadüfən görürdüm, öz bildiyim kimi sətir-sətir şeirlər görürdüm. Körpəliyimin Puşkinini unudulmaz xəyallarla görürdüm.

(Ardı var)

Rus dilindən tərcümə edən:
Xatirə Nurgül

Marina SVETAYEVA

1 aprel 2017

WWW.KASPI.AZ

KİTAB
19

onlara güzəşt etməyin. Beləcə, siz digər qəhrəmanımız olan qadından min dəfə artıq xoşbəxt olacaqsız. O qadın ki, rellərin üzərində uzanmaqdan başqa həyata keçməyən heç bir arzusu qalmamışdı.

Arzuların bolluğu ilə onların həyata keçməsi arasında, əzabların bolluğu ilə xoşbəxtliyin yoxluğu arasındakı seçmim hələ doğularkən və ondan da qabaq baş vermişdi.

Zira, Tatyana hələ məndən əvvəl mənim anama da təsir göstərmişdi. O zaman ki, mənim babam A.D.Mleyan anamı sevdiiyi şəxs və atası arasında seçim qarşısında qoymuş, o isə sevdiiyini yox, atasını seçmiş, sonra isə Tatyana daha uğurlu şəkildə ərə getmişdi. Tatyanasayağı yox. Zira, yazıq Tanya üçün “bütün kişilər eyni idi”. Mənim anam isə ən ağır çəkili kişini seçdi - iki uşağı olan, mərhum arvadına aşiq olan, özündən iki yaş böyük dul kişini. Uşaqlara, kənar söz-söhbətlərə görə və onu- sonralar heç zaman görüş axtarmadığı və ilk dəfə, təsadüfən onunla ərinin mühazirəsində görüşdüyü şəxsi sevərək ərə getdi. Həyat, xoşbəxtlik və sairə haqqında cavabında - “Qızımın bir yaşı var, o çox kök və ağıllıdır. Mən olduqca xoşbəxtəm...” deyirdi (Aman Allah, gör bu dəqiqələrdə mənə-ağıllı və kök uşağa, mən onun sevdiiyi şəxsin qızı olmadığım üçün necə nifrət edirdi...)

Beləcə, Tatyana mənim bütün həyatıma yox, həm də həyata gəlməyim faktına təsir etmişdi. Puşkinin Tatyanası olmasaydı, mən də olmayacaqdım.

Çünki, qadınlar şairləri bu cür-həsaslıqla oxuyur, başqa cür yox.

Bir də qərībəsi odur ki, anam məni Tatyana adlandırmayıb - ola bilər ki, heç nəyə baxmayaraq qızına yazdığı gəlib...

Körpəliyimdən bu günə qədər mənə belə gəlib ki, Yevgeni Onegin eyni anda üç səhnəyə -şam, skamya və parketə sıışmışdır. Mənim müasirlərim yeni “Yevgeni Onegin”i də möhtəşəm zarafat olaraq, az qala satıra qismində izlədilər. Bəlkə də onlar haqlıdır və bəlkə də onu yeddi yaşımaya qədər oxumasaydım, mən də elə düşünərdim, amma mən onu nə zarafat, nə satiranı anlamadığım o yaşda oxumuşdum. Qaranlıq bağlar var (bizdə Tarusdakı kimi), üzərində əriyən şamın izləri olan dağınıq mələfə var (bizim uşaq otağındakı kimi), parıltılı parketlər var (bizim zaldakı kimi) və sevgi var (mənim sinəmdəki çuxur kimi)...

Göy-bənövşəyi rəngli, sirli Puşkin-dən sonra mənim başqa Puşkinim peyda oldu - artıq oğurlanmamış, bəxşiş verilməmiş, sirli yox, aşkar, göy rəngli yox, tünd göy rəngli, zərərsizləşmiş, ram

odundur, ana bizim anamızdır, biz Puşkinin abidəsi tərəfə gəzməyə getmək üçün dayəni gözlədiyimiz zaman qar və ya buz yeyirik. Hələ şeirlər də qısqancılıq yaratdı, çünki biz heç vaxt həyətdə oynamamışıq - çünki birdən Andreyevin uşaqlarında (ailəsində, kirayə evində) qızılca ola bilərdi. Böcəklər də kirşələrə yaxın gəlmirdi, kirşələr isə göy rəngli məxmərdən, tünd-qızılı rəngli mismardan düzəlmişdi. Deyilənlərlə bərabər “Qışdır. Kəndli fərəhlənir” şeir adı altında şeir görünüşlü nəsr və mənim hər yeni topluda oxuduğum sonuncu əfsanə idi. Bunu da deməliyəm “Qışdır. Kəndli fərəhlənir”, həmin xoşbəxt sevgi idi, mənasız, məqsədsiz, mənim heç zaman anlamadığım yarımçıq idilliyə idi.

Puşkinin mavi rəngli şəhər uçılışları haqqında söhbəti bitirirəm - o sevmək üçün çox kiçik idi - asanca qaldırmaq olar, dərinədən nəfəs almadan qucaqlamaq, dar önlüyə sıxmaq olar, əllərin bom-boş, gözlərin bom-boş.

Mən əşyaları və kitabları, sonralar öz uşaqlarımı, ümumiyyətlə, uşaqları hər zaman sevmişəm və hələ də sevirəm. Və çox təqdirəlayiq bir sözü indi-yə qədər eşidirəm: - Böyük əsərdi? -